

شماره ثبت:

تاریخ ثبت:

به موجب بند ۴ مجموعه مصوبات جلسه چهل و پنجم
هیئت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور
مورخ ۹۷/۱۱/۰۳ و تفویض اختیار صورت گرفته

«دستورالعمل ارائه خدمات به نمایان و کم نمایان»

در ۱۱ ماده، ۶۴ بند، و ۱ تبصره تدوین و

از زمان ابلاغ، لازم‌الاجرا است.

علیرضا مختاریور

دبیرکل نهاد

دستورالعمل ارائه خدمات به نابینایان و کم‌بینایان

کتابخانه عمومی به عنوان یک نهاد اجتماعی و فرهنگی، باید مهبیای خدمت‌رسانی به همه افراد جامعه باشد، بر این اساس، بند ح ماده ۳ «قانون تاسیس و نحوه اداره‌ی کتابخانه‌های عمومی کشور» تأکید دارد، نابینایان و کم‌بینایان به عنوان یکی از مهمترین گروه‌های مخاطب، باید بتوانند از امکانات کتابخانه بهره‌مند شوند. این گروه، دارای ویژگی‌ها و محدودیت‌های خاص خود بوده و خدمت‌رسانی به آن‌ها، مستلزم ایجاد شرایط محیطی و تهیه امکانات لازم است. از این رو دستورالعمل حاضر تدوین و جهت اجرا ابلاغ می‌شود.

ماده ۱. اهداف

- ۱-۱. تبیین خدمات و فرایندهای جاری بخش یا کتابخانه نابینایان.
- ۲-۱. مناسب‌سازی فضای کتابخانه برای استفاده نابینایان.
- ۳-۱. بهره‌مندی نابینایان از منابع، خدمات و برنامه‌های کتابخانه‌ها.

ماده ۲. تعاریف

- ۱-۲. **نابینا:** فردی که بینایی او کمتر از یک‌دهم باشد. (فرد وجود نور یا فقدان آن را تشخیص ندهد).
- ۲-۲. **کم‌بینا:** فردی که میزان دید او بیشتر از یک‌دهم باشد و با استفاده از وسایل کمکی (عینک و...) میزان دید او حداکثر به سه‌دهم برسد. در این دستورالعمل، گروه نابینایان و کم‌بینایان به اختصار «نابینا» اطلاق می‌شوند.
- ۳-۲. **کتابخانه نابینایان:** منظور کتابخانه‌ای با ساختمان مستقل، که صرفاً دارای منابع، تجهیزات، امکانات و فعالیت‌های ویژه نابینایان است.
- ۴-۲. **بخش نابینایان:** منظور فضایی در کتابخانه عمومی است که دارای منابع، تجهیزات، امکانات و فعالیت‌های ویژه نابینایان است.

ماده ۳. شرایط راه‌اندازی

- ۱-۳. به استثناء مراکز استان، در هر شهرستان صرفاً یک کتابخانه یا بخش نابینایان می‌تواند

متن مورد تایید است.

علیرضا مختارپور
دبیرکل نهاد

راه‌اندازی کرد. این بخش یا کتابخانه، «معین» اطلاق خواهد شد. سایر کتابخانه‌ها باید با برقراری ارتباط و هماهنگی با بخش یا کتابخانه معین، نسبت به خدمت‌رسانی به اعضای نایب‌نای خود اقدام کنند.

۲-۳. در مراکز استان، ایجاد چند کتابخانه یا بخش نایب‌نایان بلامانع بوده، لیکن ضروری است پراکندگی آن‌ها به گونه‌ای باشد که دسترسی نایب‌نایان به فضای فیزیکی افزایش یابد. از این رو، بخش‌های نایب‌نایان نباید در حاشیه شهر و یا نزدیک به هم باشند.

۳-۳. اولویت راه‌اندازی بخش نایب‌نایان، با شهرستان‌هایی است که بر اساس آمار مراکز معتبر، جمعیت نایب‌نای بیشتری دارد.

۴-۳. پیشنهاد می‌شود بخش نایب‌نایان در کتابخانه‌ای ایجاد شود که امکان استفاده از وسایل نقلیه عمومی برای رفت و آمد و دسترسی به بخش میسر باشد.

۵-۳. حداقل شرایط راه‌اندازی بخش نایب‌نایان در کتابخانه‌های عمومی مطابق جدول ذیل است:

معیار	شرایط	ردیف
حداقل ۲۵۰ نفر	جمعیت نابینا و کم‌بینای شهرستان	۱
حداقل ۵۰ متر	زیربنای بخش نایب‌نایان	۲
حداقل ۳۰۰ متر	زیربنای کتابخانه	۳

تبصره. نظر به محدودیت‌های فضایی حاضر در کتابخانه‌های عمومی کشور و با هدف افزایش دسترسی به خدمات کتابخانه‌ای برای نایب‌نایان، اداره کل توسعه کتابخانه‌ها می‌تواند در شهرستان‌های دارای بیش از ۵۰۰ نابینا، اقدام به راه‌اندازی بخش در فضایی کمتر از ۵۰ متر نماید.

۶-۳. فرایند درخواست ایجاد کتابخانه و یا بخش نایب‌نایان به شرح ذیل است:

- الف. پیشنهاد اداره کل استان همراه با مستندات لازم به اداره کل توسعه کتابخانه‌ها؛
- ب. بررسی و تایید اولیه اداره کل توسعه، ابلاغ به استان جهت تجهیز بخش؛
- ج. تامین تجهیزات پایه برای بخش یا کتابخانه، توسط اداره کل استان و ارسال مستندات به اداره کل توسعه کتابخانه‌ها؛
- د. صدور مجوز نهایی؛
- ه. ارسال تاییدیه به اداره کل منابع جهت تامین سهمیه اولیه.

۷-۳. سهمیه اولیه منابع شامل موارد ذیل خواهد بود:

ردیف	منابع	تعداد
۱	کتاب بریل، مصور برجسته یا درشت‌خط	حداقل ۱۰۰ نسخه
۲	کتاب گویا	حداقل ۱۰۰۰ عنوان
۳	نشریات به صورت بریل یا گویا	۱ عنوان

ماده ۴. جایابی و شرایط فضای بخش نابینایان

- ۱-۴. بخش نابینایان ترجیحاً در طبقه‌ی همکف و نزدیک به در ورودی باشد.
- ۲-۴. پیشنهاد می‌شود در خیابان منتهی به کتابخانه، تابلوهای راهنمای ویژه‌ی افراد کم‌بینا نصب شود.
- ۳-۴. پیشنهاد می‌شود رایزنی‌های لازم جهت مناسب‌سازی و رفع موانع خیابان‌های منتهی به کتابخانه با هدف تسهیل عبور و مرور افراد نابینا و کم‌بینا صورت گیرد. همچنین معرفی خدمات کتابخانه در هنگام عضویت توسط کتابدار به صورت شفاهی الزامی است.
- ۴-۴. برای آگاهی مراجعان از فضا و منابع، تابلو راهنما به خط بریل در کنار در ورودی کتابخانه نصب شود، همچنین علائم در محل‌ها و ارتفاع مناسب و روی سطوح غیربراق قرار گیرد.
- ۵-۴. برای نابینایان معلول حرکتی سطوح شیب‌دار (با نصب میله دستگیر در دو طرف سطوح شیب‌دار و پیش‌بینی پاگرد در سطوح شیب‌دار بالاتر از ۱۰ متر) در ورودی ساختمان کتابخانه در نظر گرفته شود.
- ۶-۴. تمامی موانع فیزیکی از ورودی کتابخانه تا بخش و فضاهایی غیر مسطح (پله، چهارچوب درب و غیره) حذف و یا مناسب‌سازی شود.
- ۷-۴. از ورودی کتابخانه تا بخش مربوطه بر روی دیوار از میله و در کف از سطوح برجسته برای راهنمایی مراجعان نابینا و کم‌بینا استفاده شود. ستون‌های بین مسیر با فوم پوشش داده شود تا از آسیب رسیدن به فرد نابینا و کم‌بینا جلوگیری شود.
- ۸-۴. پیشنهاد می‌شود رنگ پله‌ها و دیوارها با کف ساختمان متمایز باشد و نیز از کفیوش حسی مناسب در ابتدا و انتهای راه‌پله‌ها به اندازه‌ی طول پله و عرض ۴۰ سانتیمتر استفاده شود.

- ۹-۴. کتابخانه‌هایی که آسانسور دارند، وجود دکمه‌ی آسانسور با حروف بریل که دستیابی به بخش نابینایان را تسهیل کند، الزامی است. همچنین سیستم گویای اعلام طبقات فعال باشد.
- ۱۰-۴. نصب زنگ ورود (الکترونیکی یا مکانیکی) بر روی در ورودی بخش به منظور اطلاع کتابدار نابینا از ورود افراد، ضروری است.
- ۱۱-۴. در بخش ورودی باید به آسانی باز و بسته شود، همچنین پیشنهاد می‌شود با رنگی خاص، متمایز شود.
- ۱۲-۴. به منظور مطالعه اعضای کم‌بینا، نورپردازی مناسب تعبیه شود. (فضای عمومی مطالعه ۵۰۰ لوکس، راهروها و فضای گردش ۱۵۰ لوکس، راه‌پله و پله‌برقی ۱۵۰ لوکس و میز امانت ۵۰۰ لوکس)
- ۱۳-۴. حتی الامکان، درهای شیشه‌ای کتابخانه در مسیر عبور و مرور نابینایان اتومات شود. در غیر این صورت ضروری است از برچسب‌های رنگی بر روی درهای شیشه‌ای استفاده شود.
- ۱۴-۴. در خصوص سرویس‌های بهداشتی ویژه نابینایان، نصب علامت مخصوص، باز شدن در به سمت بیرون، نصب دستگیره‌های کمکی در طرفین و نصب شیرهای آب اهرمی ضروری است.

ماده ۵. زمان فعالیت

- ۱-۵. معیار زمان فعالیت بخش نابینایان، آخرین دستورالعمل و یا بخشنامه ابلاغی از سوی نهاد است.
- ۲-۵. در صورت وجود یک نیروی ویژه نابینایان در کتابخانه، بخش نابینایان به صورت تک‌شیفت اداره شود. در صورت وجود بیش از یک نیرو، بخش نابینایان باید بصورت دو شیفت فعالیت نماید.
- ۳-۵. ساعت فعالیت بخش‌های تک‌شیفت باید مطابق با ساعات پرمراجعه باشد. بررسی میدانی و نظرسنجی از مخاطبان در این خصوص ضروری است.
- ۴-۵. در روزهایی که از سوی آموزش و پرورش، مدارس ابتدایی به دلایل مختلف (آلودگی هوا و شرایط نامساعد جوی و...) تعطیل اعلام شود، همکاران نابینا فعالیت خود را به صورت دورکاری انجام خواهند داد. اطلاع‌رسانی در این خصوص به اعضا ضروری است.

ماده ۶. تولید و آماده‌سازی منابع

- ۱-۶. فهرست‌نویسی منابع ویژه نابینایان مطابق آخرین دستورالعمل فهرست‌نویسی انجام شود.
- ۲-۶. آماده‌سازی منابع ویژه نابینایان مطابق آخرین دستورالعمل آماده‌سازی انجام شود.
- ۳-۶. تولید منابع ویژه نابینایان مطابق آخرین دستورالعمل تولید منابع نابینایان انجام شود.

ماده ۷. ارائه خدمت در بخش یا کتابخانه نابینایان

- ۱-۷. استفاده موردی از خدمات در محل کتابخانه (مطالعه منابع، استفاده از تجهیزات و ...) برای همه نابینایان و بدون عضویت امکان‌پذیر و رایگان است.
- ۲-۷. استفاده دائمی از خدمات در محل و خدمات خارج از محل کتابخانه (امانت، ارسال منابع و...) منوط به عضویت افراد در کتابخانه عمومی، مطابق با دستورالعمل عضویت است.
- ۳-۷. به منظور رفاه حال اعضای نابینا، خدمات بخش نابینایان به صورت غیرحضور و بر بسترهای معتبر (پست، پیام‌رسان‌های معتبر، ایمیل، تلفن و...) انجام گیرد.
- ۴-۷. اعضای نابینا می‌توانند برای امانت منابع، یک نفر معتمد به عنوان «نماینده» معرفی نمایند. ضروری است کتابدار بخش، هنگام امانت، تعداد و عناوین تحویلی به نماینده را به اطلاع عضو برساند.
- ۵-۷. پیشنهاد می‌شود در صورت وجود اعضای نابینای کودک و نوجوان، منابع و سرگرمی ویژه این گروه نیز به مجموعه اضافه شود.
- ۶-۷. کتابخانه‌های دارای بخش نابینایان، در صورت درخواست از سایر کتابخانه‌های عمومی، ملزم به ارائه خدمات هستند.
- ۷-۷. ضروری است، کتابخانه یا بخش نابینایان به صورت دوره‌ای، برنامه‌های آموزشی، ترویجی و فرهنگی برای اعضا خود برگزار نماید.

ماده ۸. ارائه خدمت در کتابخانه‌های فاقد بخش نابینایان

- ۱-۸. عدم وجود بخش نابینایان و کتابدار آموزش‌دیده در کتابخانه، به معنی عدم ارائه خدمات به این گروه نیست بنابراین در صورت وجود متقاضی و یا افراد نابینا در جامعه هدف کتابخانه، کتابداران آن موظفند با هماهنگی با بخش یا کتابخانه معین شهرستان خدمات ویژه این

متن مورد تایید است.

علیرضا مختاریپور

دبیرکل نهاد

گروه ارائه دهند.

۲-۸. در صورتی که در شهرستان بخش یا کتابخانه معین وجود نداشته باشد. کتابخانه موظف است با نزدیک‌ترین بخش نابینایان استان ارتباط برقرار کند.

۳-۸. خدمات و برنامه‌های قابل ارائه می‌تواند موارد ذیل باشد:

الف. ارتباط با مراکز مرتبط و شناسایی افراد نابینا و کم‌بینای منطقه؛

ب. ارتباط با نابینایان و یا خانواده آن‌ها، معرفی کتابخانه و خدمات آن؛

ج. هماهنگی با بخش یا کتابخانه معین، جهت امانت منابع گویا و یا در صورت امکان امانت بین کتابخانه‌های منابع بریل؛

د. برگزاری برنامه ویژه این گروه با هماهنگی بخش یا کتابخانه معین؛

ه. در صورت امکان ایجاد فضای حداقلی منابع پرمخاطب بریل و یا منابع گویا و امانت آن‌ها.

ماده ۹. نحوه امانت و استفاده از منابع

۱-۹. ثبت تمامی اطلاعات اعم از عضویت، امانت منابع (گویا و بریل) و ثبت نسخ و ... ضروری است.

۲-۹. امانت منابع گویایی که حق مولف آن‌ها فقط برای نابینایان کسب شده، باید صرفاً به نابینایان

امانت داده شود و آن‌ها باید حقوق قانونی مؤلفین آثار را رعایت و از انتشار یا در اختیار

قراردادن فایل به دیگران اکیدا خودداری نمایند. این مهم باید در مفاد قوانین و مقررات

کتابخانه آورده و در زمان ثبت نام توسط عضو امضا شود.

۳-۹. ثبت و نگهداری پیشینه امانت‌گیرندگان، کتاب گویا الزامی است.

۴-۹. هر عضوی می‌تواند در هر نوبت مراجعه، ۵ عنوان منبع گویا یا ۵ نسخه کتاب بریل، به امانت

ببرد، اما باید توجه داشت تعداد امانت بریل و گویا به طور همزمان و در یک نوبت نباید

بیش از ۵ نسخه باشد.

۵-۹. تهیه فایل کپی از کل محتوا و یا بخش‌هایی از منابع گویای موجود در بخش، برای سازمان‌ها،

ارگان‌ها، نهادها، مؤسسات و یا اشخاص حقیقی و حقوقی به هیچ‌وجه مجاز نیست.

۶-۹. به علت بالا بودن حجم منابع بریل و جلوگیری از فرسودگی زودرس آن‌ها، ضروری است از

کیف‌های مخصوص حمل کتاب‌های بریل برای امانت استفاده شود.

متن مورد تایید است.

علیرضا مختاریپور

دبیرکل نهاد

۷-۹. استفاده از نرم‌افزارهای ویژه نابینایان و نسخه اول آخرین شماره نشریات، صرفاً در محل کتابخانه امکان‌پذیر بوده و امانت آنها به خارج از کتابخانه مجاز نیست.
۸-۹. شماره‌های گذشته و نسخه دوم آخرین شماره نشریات قابل امانت است.

ماده ۱۰. نیروی انسانی

۱-۱۰. جذب و بکارگیری نیروی انسانی بخش نابینایان بر اساس آخرین بخشنامه‌ی جذب و به کارگیری نیروی انسانی در نهاد انجام می‌شود.
۲-۱۰. معیارهای انتخاب افراد متقاضی، به عنوان کتابدار بخش نابینایان به شرح ذیل است:
الف) آشنا به شیوه‌ی استفاده از تجهیزات سخت‌افزاری ویژه نابینایان و کم‌بینایان؛
ب) آشنا به شیوه‌ی استفاده از تجهیزات نرم‌افزاری ویژه نابینایان و کم‌بینایان؛
ج) تسلط داشتن به خواندن و نوشتن خط بریل؛
د) دارای مهارت‌های ارتباطی-کلامی؛
ه) صبور، ماهر، آشنا به نیاز و ویژگی‌های قشر نابینایان و کم‌بینایان؛
و) دارای مدرک ۱،۲ ICDL؛
ز) ترجیحاً دارای مدرک کارشناسی علم اطلاعات و دانش‌شناسی.
۳-۱۰. اولویت جذب با افراد بومی است.
۴-۱۰. ادارات کل استانی موظفند هنگام انتشار فراخوان جذب مراتب را به صورت مکتوب به اطلاع بهزیستی، تشکل‌های فعال حوزه نابینایان و ... برسانند.
۵-۱۰. در صورت پذیرش درخواست متقاضی و تایید مهارت در مصاحبه تخصصی، وی ۳ ماه به صورت آزمایشی در بخش نابینایان فعالیت می‌نماید.
۶-۱۰. به صلاحدید نهاد، کتابداران این بخش ملزم به شرکت در دوره‌های آموزش بدو خدمت و حین خدمت هستند.

ماده ۱۱. تجهیزات بخش

۱-۱۱. تجهیزات پایه و ضروری کتابخانه یا بخش نابینایان به شرح ذیل است:

متن مورد تایید است.

۷

علیرضا مختاریپور
دبیرکل نهاد

تعداد	تجهیزات کتابخانه‌ای
۷	قفسه کتاب بریل یکطرفه
۱	میز مطالعه یکنفره
۱	میز مطالعه ۴ نفره
۴	صندلی مطالعه
۱	قفسه سی دی
۱	صفحه آموزش الفبای نابینایان
۱	میز کتابدار
۲	صندلی چرخدار
۱	قفسه کتاب بریل ویژه کودک و نوجوان
۱	میز (تلویزیون یا صفحه نمایش)
۱	صفحه آموزش خط بریل

تعداد	تجهیزات الکترونیک
۲	رایانه با امکانات ویژه نابینایان
۲	برجسته نگار
۱	صفحه نمایش یا تلویزیون
۲	اسپیکر
۲	هدفن
۱	هارد اکسترنال ۸ ترابایت
۱	هارد اکسترنال ۱ ترابایت
۱	خط و دستگاه تلفن
۱	بهدید

تعداد	لوازم کاربردی
۴	لوح و قلم بریل
۲	ذره بین
۱	ساعت گویا
۳	عصای سفید
۲۰	کیف حمل کتاب بریل

تعداد	لوازم مصرفی
بر اساس نیاز	کاغذ بریل ۱۳۰ تا ۱۶۰ گرمی
بر اساس نیاز	کیف حمل کتب بریل
بر اساس نیاز	قاب لوح فشرده

۱۱-۲. کتابخانه یا بخش نابینایان به شرط تامین منابع مالی و کسب مجوز از اداره کل توسعه کتابخانه‌ها نسبت به تامین تجهیزات تکمیلی ذیل اقدام نماید:

تعداد	لوازم تکمیلی
۱	چرتکه نابینایان
۲	نقاله و خط‌کش نابینایان
۱	نقشه و کره جغرافیایی بریل
۱	ماشین تحریر بریل

۱۱-۳. در صورت درخواست کتابدار، نرم‌افزارهای موردنیاز بخش نابینایان به شرح ذیل است:

عنوان	عنوان
Adobe Audition	پارس آوا
آریانا	کرزویل
تک گویا سهره	پکجاز
Sound Forge	جاز
Burn a ware free	NVDA
Adobe crobat reader	ماهور
Read Player	نویسا
ای دی ام	OCR
Win amp	دی بی تی
Google chrome	winrar
Mozilla firefox	Every thing
Microsoft Office	KM Player
Internet download Manager	Dropbox
Jet Audio	Gold Wave

متن مورد تایید است.

۹

علیرضا مختاریپور
دبیرکل نهاد

- ۴-۱۱. رایانه‌های بخش باید دارای پردازشگر قدرتمند، سیستم عامل سازگار با نرم‌افزارهای مربوطه، دی وی دی رایتر، کارت صدا، مانیتور حداقل ۱۹ اینچ باشد.
- ۵-۱۱. سیستم‌های موجود در بخش یا کتابخانه نمایانان باید متصل به اینترنت باشند.

به موجب بند ۴ مجموعه مصوبات جلسه چهل و پنجم
هیئت‌امنای کتابخانه‌های عمومی کشور مورخ ۹۷/۱۱/۰۳ و تفویض اختیار صورت‌گرفته
دستورالعمل «دستورالعمل ارائه خدمات به نمایانان و کمبینایان»
در ۱۱ ماده، ۶۴ بند و ۱ تبصره تدوین و از زمان ابلاغ، لازم‌الاجرا است.

متن مورد تایید است.

علیرضا مختاری‌پور

مدیرکل نهاد